

Vidor és Kaján

Balázs Attila: *Szép kis történetek*. zEtna, Zenta, 2014

A derű a lélek állapota, amelyet egyszerűen életörömnnek nevezünk. Párja/ellentéte a mélabú, amely ugyancsak lélekállapot, és a kedv elsötétülését jelenti. A derű és a mélabú nem járnak egyedül: a derű gyakran átcsap rosszkedvbe, és a mélabú se nincs meg életöröm nélkül, mert az egy idő után elviselhetetlen lenne. A derű és a mélabú ezen összjátékát iróniának nevezzük az irodalomban. Balázs Attila iróniáját sem értelmezhetnénk igazán, ha e két ellentétpár közül csak az egyiket is kihagynánk, mert akkor csak a pusztá formát kapnánk. A *Kinek Észak, kinek Dél* (2008) című nagyregény azért is mérföldkő Balázs *opus*ában, mert e könyv megírásától előre és hátrafelé haladva érthetjük meg a szerző iróniájának lényegét. Újvidék történetének beatnik krónikája bevezetés a Balázs Attila-i poétikába, amely életfilozófia is egyben. A történelem kataklizmáin átesett város története példája lehetne a felvirágzás és a bukás, az emberi tartás és a botrány egymást váltó vonulatának, amelyet a szerző lelkialkatából kifolyólag nem tud nem a derű és a mélabú kettőssége nélkül szemlélni. Sem Északról, sem Délről.

Balázs Attila *Szép kis történetek* című új könyve a nagyregény előtt és után írt elbeszéléseit tartalmazza. Az első, a Bolygó Kerényi című még közvetlenül kapcsolódik a *Kinek Észak, kinek Dél*hez, mintegy kiszakadva belőle üti fel a kötet „vigan-búsan” elmondott történeteinek alaphangját. A hányatott sorsú, Amerikát megjárt Kerényi Frigyesnek (1822–1852), a mélyérzésű, de a humort sem megvető harmadrangú költőnek s annak életregényét megíró Pákh Albert írónak (1823–1867) állít benne emléket. Nem véletlen, hogy míg Kerényi Vidor Emil, addig Pákh Kaján Ábel beszélő neveken közölnek különböző vicclapokban (az előbbi verseket is, nem utolsósorban az *Athenaeumban*), miközben keblüket a haza iránti bű és annak jobbrafordulása fűti. A Petőfi köréhez tartozó két poéta jelentő-

ségét Balázs Attila írja be a magyar irodalom történetébe. Álljon itt mentőül Kerényi Frigyes pár verssora:

„...*Vidor habok lakója lett,
Nem zengem a mit szenvedett
Vér s köny hullámiban.*”

A *Szép kis történetek* még egy elbeszélést tartalmaz, amely a *Kinek Észak, kinek Dél* című regényhez köthető. A krónikát úgy írja meg Balázs, hogy az 1848-as forradalom bukása után emigrációba kényszerülő Kossuthot gondolkozás nélkül követő Perczel Miklós élettörténetét, mintegy rekonstruálva, ismét bevezessen bennünket a gyakran komor világtörténelem folyásának kis, személyre szabott, derűs hétköznapjaiba. Ez alkalommal a Victor Hugónak ajándékozott tengerimalac esete áll a középpontban. A beiktatott adoma metaszinten értelmezi Balázs Attila iróniájának lényegét: „Orbán úgy vélte, a tengerimalac, amely igen igénytelen, ugyanakkor nagyon barátságos kis tzubák barmóca, amely mulatságos rőfőrészésével képes elűzni a rusnya gondot, kimondottan hasznos a búskomorság rútul fityongó zoborgány madara ellen” (30).

A magyarok a nagyvilágban című sorozatának harmadik elbeszéléstől kezdve Balázs Attila elhagyja a történelmi kontextust, és szabadon szárnyal tovább a kerouaci úton. Prózáját valami mélabús blues dallama hatja át, amely áradó derűjét ellenpontozza. A történelmet sem kímélő beatnik-poétika aztán átsap a történetmondás eddigi értelmének megkérdőjelezésébe, amely az *Amerikai történet*ben kulminál. A krimisorozat forgatókönyvét rekonstruáló kis történetben viccé teszi a bonyodalom és a csattanó szellemében íródo eljárásokat, nem kímélve ezáltal saját történetmondását sem. A bonyodalom és a csattanó nála mindig humoros, ami a komolyan vett irodalom utáni nosztalgiát figurázza ki. Balázs Attila ellentörténetei így gyakran az irodalom áramával mintegy szemben íródnak, és prózapoétikájának középpontjában állnak.

„Néha érdemes megfigyelni, mi mindenből, illetve ki mindenből lesz irodalmi mű a körülmények gyakorta véletlenszerű egybejárásása folytán” (144) – írja a szerző az *Angol krimi* című elbeszélésében. A *Szép kis történetek* keretei lehetővé teszik Gion Nándor könyvbéli találkozását a Beatlekkel, a magyar származású Gregory Peck (nem Pack!) életleírásának összefüggéseit a legendás sorsú Eugene Arammal, miközben a szálak a híres Király utcában futnak össze. Balázs Attila ritkán dátumozza meg történeteit, érdekes lenne utánajárni megírásuk időbeli körülményeinek, hogy a nagyregényekhez (*Cuniculus*, *Szemelvények a Féderes Manó emléké-*

irataiból etc.) való rejtett összefüggéseket megtaláljuk. Balázs Attilánál a nagyregényeknek vonzaskörük van, mintegy korszakokat képeznek az *opus*ban, és ez a kis kötet poétikailag összehozza eme korszakok elbeszéléseinek antologikus darabjait.

A *Szép kis történetek* azonban korántsem a regények pusztá szilánkjai. Példa erre a *Számmörtájm* című elbeszélés, amely 2007 novemberében, a *Kinek Észak, kinek Dél* befejezésének idejében íródott, és önálló egészet alkot. A főhős, Gina L. énekesnői karrierje az elbeszélő életrajzával párhuzamosan ível, a beteljesületlen szerelem balkáni mélabújával. Nem véletlen, hogy az elbeszélő egyetemi éveinek kezdetén Gina lestoppol a tengerre, ahol a *Vidám Tengeri Ugorkák* „jó hangú, enyhén örökzöldes-dzsesszes-ironikus, prima dalmata bandájában” (109) lesz egy ideig szólóénekes. Az elbeszélő írói pályájáról nem esik szó, csak Gina fel-felbukkanásai jelzik az életmű állomásait, amelyből a jugoszláv háború sem maradhat ki. Balázs Attila autobiográfia helyett itt autopoétikát ír, mert ez a szép kis történet tartalmazza iróniája alakulásának minden állomását, s ezáltal a könyv egyik legjobb elbeszélése lesz. A szerkesztés szempontjából a *Számmörtájm*ot a *Yellow Submarine* című elbeszélés követi, mert itt is zenéről van szó, mégpedig a Beatlesekeről. Az Újvidéken felbukkanó sárga tengeralattjáróból azonban hiányzik a derűt ellenpontoszó elem, amiből Balázs Attila korábbi, jó humorú prózájára lehet következtetni.

Balázs Attila ellentörténeteiről szólva nem lehet kihagyni a szerző pikáns erotikáját. A *Szerelmem, Delphine-re*, a már említett *Számmörtájm*ra és a már korábban olvasott *Paganini és a márkiné* című igazán rövid szép kis történetére hívnám fel a figyelmet. Hogy Balázs életműben gondolkodik, azt a *Szerelmem, Delphine*-ből vett idézet igazolja: „Az ismerős Észak után kíváncsi lettem a melegebb, egyben misztikusabb, fojtott indulatokkal teli, William Faulkner nyomán fülledt, rejtelmes érzékiségűnek tudott Délre, hát hajrá!” (42) Az elbeszélő amerikai utazásai során a magyar származású Gregory Peck révén kerül a delfinek szerelmi életéhez közel, úgy is mondhatnánk, testközelükbe. Nem csoda hát, hogy az „...örök játékoság uralta pajzán lényükből” merít Balázs Attila, aki felismerte a párhuzamot írói enje és a játékos delfinek szerelmi szokásai között. A kötet talán legsikerültebb története a *Paganini és a márkiné* históriája, amelynek alcíme: egy kis pisiszex, muzsikaszóra. Balázs iróniájának célpontja a művészet és a műélvezet – ahogy ő mondja – a tűz és a víz találkozásának motívuma, ami értelmezésében nem lehet meg pajzán erotika nélkül.

A Balázs Attila-i irónia fogalma nem található a tankönyvekben, s szinte Esterházy Péter kivételével egyedülálló a magyar irodalomban. Balázs Attila nem gúnyolódik, és nem mást mond, amit gondol. Játékosá-

ga határtalan, mintha az élet napos oldalán született volna. Életkedv és mesélőkedv nála együtt járnak, szemben a brutálissal, aminek érzékelése mélabút vált ki belőle. Innen történetmondásában az a kettősség, amit olyan pontosan fogalmaz meg könyve utolsó elbeszélésében: „Azt mondják egyesek, akikről feltételezni lehet, hogy értenek hozzá, szóval azt állítják ezek az emberek, hogy miként minden mesének megvan a maga ellenmeséje, úgy minden folyónak megvan a maga ellenfolyója. Ez általában úgy néz ki, hogy az ellenfolyó némelyest szélesebb, mint maga a folyó, mélyen alatta kanyarog, a föld alatt, pontosan követi annak útját, ám egy-két megmagyarázhatatlan kivételtől eltekintve ellentétes irányba tart” (214). Balázs Attila kis történetei azért szépek, mert tartalmazzák a Dunának, ennek az Északot és a Délt összekötő folyónak a mentét és alantját, a derűnek és a borúnak eme ironikus egybejátszását.

